

LEV TOLSTOI MOARTEA LUI IVAN ILICI ȘI ALTE POVESTIRI

Traducere din limba rusă și note
de Antoaneta Olteanu

Lev Nikolaevici Tolstoi (1828–1910), romancier, povestitor, eseist și dramaturg rus, este unul dintre cei mai mari scriitori ai literaturii universale. Tolstoi a creat o operă monumentală, alcătuită din scrimeri autobiografice – *Copilăria* (1852), *Adolescența* (1854), *Tinerețea* (1856); romane care sondează sufletul și convingerile morale ale omului, pe fundalul istoric al secolului al XIX-lea – *Război și pace* (1865–1869), *Anna Karenina* (1873–1877), *Învierea* (1899); nuvele și povestiri – *Amintiri din Sevastopol* (1855–1856), *Trei morți* (1859), *Cazacii* (1863), *Moartea lui Ivan Ilici* (1884–1886), *Sonata Kreutzer* (1889–1891), *Stăpân și slugă* (1895), *Părintele Serghi* (1898), *Cuponul fals* (1911; scris în perioada 1896–1904), *Hagi-Murad* (1912; scris în perioada 1902–1904), dar și piese de teatru – *Puterea întunericului* (1886), *Cadavrul viu* (1900) – și scrimeri filosofice. Tolstoi a fost și un reformator în domeniul educației și, spre sfârșitul vieții, un comentator al învățăturilor biblice.

Smert Ivana Ilicea i drughie rasskazî
Lev Tolstoi

Carte Pentru Toți este o divizie
a Grupului Editorial Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4,
București, România
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777

Moartea lui Ivan Ilici și alte povestiri
Lev Tolstoi

Copyright © 2019
Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Florentina Nica
Corector: Carmen Bitlan
Copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare și prepress:
Bogdan Coscaru

Descrierea CIP a Bibliotecii
Naționale a României
TOLSTOI, LEV NIKOLAEVICH
Moartea lui Ivan Ilici și alte povestiri /
Lev Tolstoi; trad. din lb. rusă și note
de Antoaneta Olteanu. –
București: Litera, 2019
ISBN 978-606-33-3475-7
I. Olteanu, Antoaneta (trad.) (note)
821.161.1

MOARTEA LUI IVAN ILICI

I

În clădirea mare a Tribunalului, în timpul pauzei unei ședințe în procesul Melvinski, judecătorii și procurorul se adunără în biroul lui Ivan Egorovici Ŝebek, unde se încinse discuția despre celebrul caz Krasovski. Fiodor Vasilievici se infierbântă, demonstrând necompetența de a judeca, Ivan Egorovici o ține pe-a lui, iar Piotr Ivanovici, fără să intre de la bun început în dispută, nu lua parte la ea și se uita numai pe ziarul *Vedomosti*, ce i se dăduse.

– Domnilor, anunță el, a murit Ivan Ilici!
– Chiar aşa?
– Uite, citiți, i se adresă lui Fiodor Vasilievici, dându-i numărul proaspăt, miroșind încă a cerneală.

Într-un chenar negru scria: „Praskovia Fiodorovna Golovina, cu mare durere, anunță rudele și cunoștințele sfărșitul iubitelui său soț, membru al Curții de Apel, Ivan Ilici Golovin, la data de 4 februarie a acestui an 1882. Înmormântarea și serviciul divin vor avea loc vineri, la ora unu după-amiază“.

Ivan Ilici era coleg al domnilor adunați aici, și toți îl iubeau. Era bolnav deja de câteva săptămâni; umbbla vorba că boala lui era incurabilă. Locul lui rămăsese vacant, dar se spunea că, în cazul decesului său, Alekseev putea fi numit în locul lui, iar în locul lui Alekseev, fie Vinnikov, fie Stabel. Așa că, atunci când au auzit de moartea lui Ivan Ilici, primul gând al fiecărui dintre domnii adunați în cabinet a fost ce importanță va avea această moarte asupra mutării sau a avansării respectivelor persoane sau a cunoșcuților lor.

„Acum probabil o să primesc locul lui Stabel sau al lui Vinnikov“, își spunea Fiodor Vasilievici. „De mult mi-a fost promis, iar avansarea asta va însemna pentru mine opt sute de ruble în plus, în afară de cancelarie.“

„Va trebui să solicit acum mutarea cununatului meu de la Kaluga“, își spunea Piotr Ivanovici. „Soția va fi foarte bucuroasă. Acum n-o să mai spună că nu am făcut niciodată nimic pentru rudele ei.“

— Mă gândeam eu că nu-și va mai reveni, spuse cu voce tare Piotr Ivanovici. Păcat.

— Dar, la drept vorbind, ce-a avut?

— Doctorii nu au putut stabili. Adică au stabilit, dar fiecare în felul lui. Când l-am văzut ultima oară, mi s-a părut că merge spre bine.

— Iar eu nu am fost la el chiar de la sărbători. Mereu am zis că mă duc.

— Și care era avereala lui?

— Mi se pare că soția avea, dar nu cine știe ce.

— Da, va trebui să mergem. Tare departe mai locuiesc și ei.

— Adică departe de dumneavaastră. Totul e departe de dumneavaastră.

— Uite, nu-mi poate ierta că trăiesc pe partea cealaltă a râului, spuse Piotr Ivanovici zâmbind spre řebek.

Și începu să vorbească despre marile distanțe din orașe, după care porniră spre sala de ședințe.

În afară de considerațiile pe care le aveau fiecare despre mutări și posibile schimbări la serviciu, ce ar fi putut urma după această moarte, faptul propriu-zis al morții unei cunoștințe apropiate stârnî în toți cei care aflaseră de eveniment, ca de obicei, un sentiment de bucurie că a murit altul, și nu el.

„Uite, a murit, dar eu nu!“, își spunea sau simțea fiecare. Dar cunoștințele apropiate, aşa-numiții „prietenii ai lui Ivan Ilici“, se mai gândiră involuntar și la faptul că acum va trebui să îndeplinească și obligațiile extrem de plăcicoase ale bunei-cuvîințe și să se ducă la slujba de înmormântare și la văduvă cu o vizită de condoleanțe.

Cei mai apropiati erau Fiodor Vasilievici și Piotr Ivanovici.

Piotr Ivanovici îi fusese coleg la Școala de Drept și se considera obligat față de Ivan Ilici.

După ce îi transmise, la masa de prânz, soției vestea despre moartea lui Ivan Ilici și considerațiile despre posibila mutare a cununatului în circumscriptia lor, Piotr Ivanovici, fără să se mai ducă să se odihnească, își puse fracul și se duse la Ivan Ilici.

La intrarea casei lui Ivan Ilici, se aflau o caretă și doi vizitii. Jos, în antreu, lângă cuier, era sprijinit de

perete un capac de sicriu căptușit cu brocard brodat cu fir, cu ciucuri și fireturi strălucitoare. Două femei în negru își dădeau jos hainele de blană. Una, sora lui Ivan Ilici, îi era cunoscută, cealaltă, nu. Un coleg al lui Piotr Ivanovici, Schwartz, urca și, de pe scară, când îl văzu pe cel care intrase, se opri și-i făcu cu ochiul, de parcă i-ar fi spus: „Rău a mai făcut și Ivan Ilici asta, nu ca noi“.

Fața lui Schwartz, cu niște favoriți englezesci, și toată silueta lui în frac aveau, ca de obicei, o solemnitate plină de eleganță, și solemnitatea aceasta, care contrasta mereu cu firea ludică a lui Schwartz, aici căpăta un farmec aparte. Așa își spuse Piotr Ivanovici.

Piotr Ivanovici le făcu loc doamnelor și porni încet după ele pe scară. Schwartz nu coborî, se opri sus. Piotr Ivanovici înțelesе de ce: de bună seamă, voia să stabilească unde o să joace vint¹ azi. Doamnele porfiră pe scară către văduvă, iar Schwartz, cu buzele puternice, strânse tare, și cu o privire jucăușă, dintr-o mișcare de sprâncene îi arătă lui Piotr Ivanovici spre dreapta, spre camera celui decedat.

Piotr Ivanovici intră, așa cum se întâmplă mereu, nedumerit în legătură cu ceea ce va trebui să facă acolo. Un singur lucru știa, că niciodată nu strică să te închini în ocaziile astea. Cât despre faptul că trebuie sau nu să facă plecăciune, de asta nu era sigur, de aceea luă o poziție ambiguă: când intră în cameră, începu să se încchine și parcă făcu o scurtă plecăciune. Cât îi permiteau mișările mâinilor și ale capului, în același timp

examină încăperea. Doi tineri, unul elev de gimnaziu, se pare, nepoții, intrară în cameră, închinându-se. O bătrână stătea nemîscată, și o doamnă cu sprâncenele ridicate ciudat îi spunea ceva în șoaptă. Un paracliser în surtuc, vioi, hotărât, citea ceva tare, cu o expresie ce excludea orice contradicție; un țăran din gospodărie, Gherasim, trecând pe lângă Piotr Ivanovici cu niște pași ușori, presăra ceva pe jos. Când văzu asta, Piotr Ivanovici simți imediat miroslor ușor de cadavră în descompunere. La ultima sa vizită la Ivan Ilici, Piotr Ivanovici îl văzuse pe acest țăran în cabinet, îndeplinea funcția de infirmier, și Ivan Ilici îl iubea în mod deosebit. Piotr Ivanovici se tot închina și se apleca ușor în direcția locului dintre sicriu, paracliser și icoanele de pe masa din colț. Apoi, când această mișcare de încchinare cu mâna i se păru deja și lui mult prea îndelungată, se opri și începu să se uite la mort.

Mortul părea, ca toți morții, extrem de greu, ca un cadavră, cu membrele înțepenite în așternutul sicriului, cu capul mereu aplecat pe pernă, și-și expunea, aşa cum fac morții, fruntea galbenă, ca de ceară, cu un început de chelie pe tâmpalele adâncite și cu un nas ieșit în relief, parcă apăsând asupra buzei superioare. Se schimbase foarte mult, slabise și mai mult de când îl văzuse Piotr Ivanovici, dar, ca toți morții, avea față frumoasă, lucrul cel mai important, mai plină de importanță decât atunci când era viu. Pe față i se citea expresia că făcuse ceea ce trebuia făcut, și fusese făcut bine. Mai mult, în expresia aceasta erau și un reproș sau un memento pentru cei vii. Acest memento i se păru lui Piotr Ivanovici nepotrivit sau, cel puțin, că

¹ Joc de cărți înrudit cu whistul și cu bridge-ul

nu se referea la el. Ceva îi creă un sentiment neplăcut și de aceea Piotr Ivanovici își mai făcu încă o dată cruce repede și, după cum i se păru lui, cam prea repede, deloc cuviincios, se întoarse și porni spre ușă. Schwartz îl aștepta în camera de trecere cu picioarele larg desfăcute și jucându-se cu cilindrul în mâinile ținute la spate. Numai o privire aruncată siluetei jucăuze, curate și elegante a lui Schwartz îl remontă pe Piotr Ivanovici. Își dădu seama că el, Schwartz, e mai presus de asta și nu cade pradă unor impresii neplăcute. Numai înfâțișarea lui spunea: incidentul slujbei de înmormântare a lui Ivan Ilaci nu poate fi un motiv destul de suficient pentru a recunoaște că e tulburată ordinea ședinței, adică nimic nu îl poate împiedica, în aceeași seară, azi, să desfacă un pachet de cărți și să le răsfire, în timp ce valetul va pune pe masă patru lumânări neîncepute; de fapt, nu există nici un temei să presupui că incidentul acesta ne putea împiedica să petrecem în mod plăcut și această seară. Chiar spuse asta în șoaptă spre Piotr Ivanovici care se aprobia de el, propunându-i să i se alăture la o partidă la Fiodor Vasilievici. Dar se vede că Piotr Ivanovici nu avea noroc să joace vint în seara asta. Praskovia Fiodorovna, o femeie scundă, grasă, care în ciuda tuturor eforturilor de a arăta altfel, totuși se lătea de la umeri în jos, îmbrăcată toată în negru, cu capul acoperit de dantelă și cu niște sprâncene la fel de ciudat arcuite ca și ale acelei doamne care stătea vizavi de sicriu, ieși dintr-o cameră cu alte doamne și, după ce le petrecu spre camera mortului, spuse:

– Acum va fi slujba, intrați.

Schwartz, care făcu o plecăciune neclară, se opri, în mod evident fără să accepte, dar și fără să refuze această propunere. Praskovia Fiodorovna, când îl recunoșcu pe Piotr Ivanovici, oftă, veni aproape de el, îl luă de mâină și spuse:

– Știu că ați fost un prieten adevărat al lui Ivan Ilaci..., și se uită la el, așteptând niște gesturi corespunzătoare acestor cuvinte.

Piotr Ivanovici știa că, aşa cum dincolo trebuia să se închine, aici trebuia să strângă mâna, să ofteze și să spună: „Vă rog să mă credeți!“ Și întocmai aşa și făcu. Iar, după ce făcu asta, simți că rezultatul fu cel scontat: că el e mișcat, și ea e mișcată.

– Să mergem până nu începe, și porni spre camerele interioare, pe lângă Schwartz care-i făcu trist cu ochiul lui Piotr Ivanovici. „Uite și vintul tău! Stați liniștit, o să luăm un alt partener. Poate jucăm în cinci, când o să scăpați“, spunea privirea lui jucăușă.

Piotr Ivanovici oftă și mai adânc și mai trist, iar Praskovia Fiodorovna îi strânse recunoscătoare mâna. Când intrară în salonul ei decorat cu creton roz și cu o lampă posacă, se așezără la masă: ea, pe canapea, iar Piotr Ivanovici, pe un taburet scund cu arcuri rupte, care se lăsă aiurea sub greutatea sa. Praskovia Fiodorovna vru să-l prevină să se așeze pe un alt scaun, dar consideră că atenționarea asta nu era potrivită cu starea ei și renunță. Când se așeză pe taburetul acesta, Piotr Ivanovici își aduse aminte că Ivan Ilaci aranjase salonul acesta și se sfătuise cu el chiar cu privire la acest creton roz cu ciucuri verzi. Când se așeză pe canapea și trecu pe lângă masă (de fapt, tot salonul era înțesat de

flecușete și de mobilă), văduva își agăță dantela neagră a mantelupei în masa sculptată. Piotr Ivanovici se ridică pentru a o ajuta să o desfacă, și taburetul eliberat de sub el începu să se unduiască și să-l împingă. Văduva începu singură să-și desfacă dantela, și Piotr Ivanovici se așeză, strivind taburetul ce protesta sub el. Dar văduva nu reușește să-și elibereze vălul, și Piotr Ivanovici se ridică din nou, și din nou taburetul începu să protesteze, ba chiar porni în sus. Lui Piotr Ivanovici îi pierde entuziasmul în episodul acesta cu dantela și lupta cu taburetul și stătea posomorât. Situația aceasta stângace fu întreruptă de Sokolov, economul lui Ivan Ilici, care raportă că locul la cimitir, pe care îl ceruse Praskovia Fiodorovna va costa două sute de ruble. Ea încetă să mai plângă și, cu o privire de victimă, după ce se uită la Piotr Ivanovici, spuse în franceză că-i este foarte greu. Piotr Ivanovici făcu un semn tăcut ce exprima încrederea fără nici un dubiu în faptul că nici nu poate fi vorba de altceva.

— Fumați, vă rog, spuse ea cu generozitate și, în același timp, cu o voce pierdută, se ocupă de problema cu Sokolov și prețul locului de veci.

Piotr Ivanovici, fumând, o auzea cum îl întreba în detaliu despre diferențele prețuri ale locurilor de veci și stabili pe care să-l ia. Mai mult, când termină cu asta, dădu dispoziții și despre cântăreți. Sokolov ieși.

— Fac totul singură, îi spuse ea lui Piotr Ivanovici, împingând într-o parte niște albume care se aflau pe masă; și când remarcă scrumul ce amenință masa, fără să clipească, îi întinse lui Piotr Ivanovici o scrumieră și spuse: consider că este o prefăcătorie că, din

pricina durerii, nu pot să mă ocup de treburile practice. Dimpotrivă, dacă ceva poate nu să mă aline..., ci să-mi dea o preocupare, sunt tocmai aceste griji tot legate de el.

Din nou scoase batista, parcă pregătindu-se să plângă, și deodată, cu un efort parcă, tresări și începu să vorbească liniștit:

— Totuși, am ceva pentru dumneavoastră.

Piotr Ivanovici făcu o plecăciune, nelăsând ca arcurile taburetelui să se destindă, deși acestea începură imediat să se miște sub el.

— În ultimele zile, a suferit groaznic.

— A suferit foarte mult? întrebă Piotr Ivanovici.

— Ah, groaznic! În ultimele minute și în ultimele ore țipa întruna. Trei zile și trei nopți la rând, fără să-și tragă sufletul, el a țipat. A fost insuportabil. Nu pot să înțeleg cum de-am suportat asta; după trei rânduri de uși se auzea. Ah! Prin ce-am mai trecut!

— Și oare era conștient? întrebă Piotr Ivanovici.

— Da, șopti ea, până în ultima clipă. Și-a luat rămas-bun de la noi cu un sfert de oră înainte de a muri și a mai poruncit să-l luăm pe Volodia.

Gândul la suferința omului pe care-l cunoștea în intimitate, mai întâi ca pe un copil vesel, elev, apoi partener adult, în ciuda conștiinței neplăcute a prefăcătoriei lui și a acestei femei, deodată îl îngrozi pe Piotr Ivanovici. Văzu din nou fruntea aceea, nasul ce apăsa pe buză, și i se făcu frică pentru propria persoană.

„Trei zile și trei nopți de suferințe și de moarte. Dar asta poate oricând acum, în orice clipă, să dea și

peste mine", își spuse el, și pentru o clipă se îngrozi. Dar imediat, nici el nu știa cum, îi veni în ajutor un gând obișnuit, că asta i se întâmplase lui Ivan Ilaci, nu lui, și că asta nu trebuia să i se întâmple și lui; că, dacă gândește aşa, o să capete o dispoziție proastă, lucru pe care nu trebuie să-l facă, aşa cum se citea clar pe față lui Schwartz. Și, după ce gândi astfel, Piotr Ivanovici se liniști și începu să ceară cu viu interes amănunte despre moartea lui Ivan Ilaci, de parcă moartea era o întâmplare care-i era proprie numai lui Ivan Ilaci și care nu-l privea deloc pe el.

După tot felul de discuții referitoare la suferințele fizice, chiar îngrozitoare, suportate de Ivan Ilaci (Piotr Ivanovici află acest detaliu numai din faptul că chinurile lui Ivan Ilaci acționaseră asupra nervilor Praskoviei Fiodorovna), văduva, în mod evident, consideră necesar să treacă la treabă.

— Ah, Piotr Ivanovici, ce greu, ce groaznic de greu, ce groaznic de greu e! și iar începu să plângă.

Piotr Ivanovici oftă și așteptă să-și sufle nasul. Când termină să și-l sufle, spuse:

— Vă rog să mă credeți..., și începu din nou să vorbească și spuse care fusese, evident, chestiunea cea mai importantă pentru el; chestiunea cu pricina se referea la întrebarea dacă, după moartea soțului, putea să facă rost de niște bani de la stat. Femeia lăsa impresia că-i cere sfatul lui Piotr Ivanovici în legătură cu o pensie; dar el vedea că ea deja cunoștea până în cele mai mici amănunte până și ceea ce nici el nu știa: tot ce putea smulge de la stat în legătură cu această moarte; dar ea voia să afle dacă nu s-ar putea stoarce

și mai mulți bani. Piotr Ivanovici încercă să se gândească la o modalitate, dar, după ce se gândi puțin și, din bună-cuvînță, ocărând guvernul pentru avariția sa, spuse că, din câte se pare, era cu neputință mai mult. Atunci, ea ofță și, în mod evident, începu să găsească o modalitate de a scăpa de musafirul său. El înțelegea asta, își stinse țigara, se ridică, și strânse mâna și se duse în antreu.

În sufrageria unde se afla ceasul cu pendul, de care Ivan Ilaci fusese așa de bucuros că îl cumpărase la un anticariat, Piotr Ivanovici îi găsi pe preot și pe alți câțiva cunoscuți care veniseră la slujbă și văzu o domnișoară frumoasă, cunoscută, fiica lui Ivan Ilaci. Era îmbrăcată toată în negru. Talia ei, foarte fină, i se părea și mai fină. Avea o înfățișare sumbră, fermă, aproape mâniaosă. Făcu o plecăciune spre Piotr Ivanovici, de parcă el era vinovat de ceva. În spatele fetei stătea, cu o înfățișare la fel de ofensată, un Tânăr bogat pe care îl cunoștea Piotr Ivanovici, anchetator penal, logodnicul ei, din câte auzise. Acesta făcu apătic o plecăciune spre el și vră să treacă în camera mortului, când, de sub scară, apăru silueta fiului elev, care semăna leit cu Ivan Ilaci. Era micul Ivan Ilaci, cum îl știa Piotr Ivanovici de la Școala de Drept. Avea ochii plânsi și aşa cum sunt la băieții nesiguri de treisprezece-paisprezece ani. Când îl văzu pe Piotr Ivanovici, băiatul începu să se încrunte sever și rușinat. Piotr Ivanovici dădu din cap spre el și intră în camera mortului. Începu slujba – lumânări, gemete, tămâie, lacrimi, scâncete. Piotr Ivanovici stătea încruntat, privind în jos spre picioarele sale. Nu se uită niciodată la mort și

XX

Așa și făcu. Dar mai înainte, se duse la tatăl său cu care avea relații încordate din cauza noii familii pe care și-o făcuse tatăl. Acum se decise să se apropie de tatăl său. Si aşa și făcu. Si tatăl se minună, râse de el, iar mai apoi și el încetă să-l mai ironizeze și și-au adus aminte multe situații în care greșise față de el.

1902-1904

CUPRINS

MOARTEA LUI IVAN ILICI	5
PĂRINTELE SERGHI	95
DUPĂ BAL (POVESTIRE)	165
CUPONUL FALS	181
PARTEA ÎNTÂI	183
PARTEA A DOUA	251